

**UMUMTA'LIM FANLARI MAZMUNIGA DESTRUKTIV TA'SIRLAR
PROFILAKTIKASINI INTEGRASIYALASHGAN XALQARO TAJRIBA VA
PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA AMALGA OSHIRISHNING NAZARIY
VA AMALIY ASOSLARI**

Jonuzoqova Charos Ziyodulla qizi

Guliston davlat pedagogika instituti talabasi.

Email: charosboliyeva5@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20043577>

Annotatsiya. Maqolada umumta'lim maktablari fanlari mazmuniga destruktiv ta'sirlar profilaktikasini integrasiyalashgan holda kiritishning nazariy asoslari va xalqaro tajribasi (Finlyandiya, Singapur, Kanada, Avstraliya) chuqur tahlil qilinadi. 2024–2025 o'quv yilida Surxondaryo viloyatining 18 ta maktabida o'tkazilgan eksperimental tadqiqot natijalari keltiriladi. Integrasiyalashgan modelning samaradorligi statistik jihatdan isbotlanadi ($p < 0,01$).

Аннотация. В статье глубоко анализируются теоретические основы и международный опыт (Финляндия, Сингапур, Канада, Австралия) интегрированной профилактики деструктивных воздействий в содержании общеобразовательных предметов. Приводятся результаты экспериментального исследования, проведенного в 2024–2025 учебном году в 18 школах Сурхандарьинской области. Эффективность интегрированной модели статистически доказана ($p < 0,01$).

Abstract. The article provides an in-depth analysis of the theoretical foundations and international experience (Finland, Singapore, Canada, Australia) of integrated prevention of destructive influences within the content of general education subjects. Results of an experimental study conducted in 2024–2025 in 18 schools of Surkhandarya region are presented. The effectiveness of the integrated model is statistically proven ($p < 0.01$).

Kalit so'zlar: destruktiv profilaktika, integrasiyalashgan ta'lim, xalqaro tajriba, umumta'lim fanlari mazmuni, Finlyandiya tajribasi, Singapur CCE dasturi, SEL (Social-Emotional Learning), PVE (Preventing Violent Extremism), kompetensiyaga yo'naltirilgan ta'lim, eksperimental tadqiqot.

1. Kirish

Zamonaviy axborot jamiyatida yoshlarga qaratilgan destruktiv ta'sirlarning ko'payishi (ekstremizm, zo'rvonlik madaniyati, kiberbulling, manipulyativ kontent) ta'lim tizimidan yangi yondashuvlarni talab qilmoqda. UNESCO (2017) hujjatlarida ta'kidlanishicha, eng samarali profilaktika – bu alohida fan emas, balki barcha ta'lim fanlari mazmuniga organik integrasiyalashgan holda amalga oshiriladigan yondashuvdir.

O'zbekiston Respublikasida “Yoshlarni ma'naviy-axloqiy va jismoniy barkamol avlod qilib tarbiyalash” Davlat dasturi (PF-6108, 2020) va “O'zbekiston-2030” strategiyasi doirasida bunday yondashuvni joriy etish dolzarb vazifaga aylangan.

Maqolaning maqsadi – xalqaro ilg'or tajribani tahlil qilib, umumta'lim fanlari mazmuniga destruktiv profilaktikani integrasiyalashgan modelini ishlab chiqish va uning samaradorligini eksperimental yo'l bilan isbotlashdir.

2. Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Xalqaro tajribada quyidagi modellar eng muvaffaqiyatli deb topilgan:

- Finlyandiya – “Phenomenon-based learning” va “Transversal competences” (Sahlberg, 2021);

- Singapur – Character and Citizenship Education (CCE) Syllabus 2021;
- Kanada – Social-Emotional Learning (SEL) Framework (CASEL, 2020);
- Avstraliya – “Respectful Relationships” dasturi (Australian Government, 2022).

O‘zbek olimlari ishlarida (A. Xoljigitov, 2023; N. Musayeva, 2024) profilaktika asosan “Ma’naviyat asoslari” fani doirasida ko‘rib chiqilgan bo‘lib, boshqa fanlar bilan chuqur integratsiyasi yetarli darajada tadqiq etilmagan.

Tadqiqot metodologiyasi:

1. Nazariy: taqqosiy tahlil, mazmun tahlili, sintez.
2. Empirik: pedagogik eksperiment (parallel guruhlar usuli), so‘rovnoma, ekspert baholash.
3. Tanlama: Surxondaryo viloyati 18 ta umumta’lim maktabi, 612 nafar 7–9-sinf o‘quvchisi, 84 nafar o‘qituvchi (2024 yil sentyabr – 2025 yil may).
4. Statistika ishlovi: SPSS 26.0, t-kriteriy (Student), X² (Pearson). Ishonchlilik darajasi p≤0,01.

3. Muhokama va asosiy natijalar

Integratsiyalashgan model quyidagi 5 ta asosiy komponentdan iborat ishlab chiqildi:

1. Har bir fan dasturiga “Destructiv profilaktika kompetensiyalari” kiritish (6–11-sinflar uchun 42 ta kompetensiya).
2. Integratsiyalashgan dars konspektlari to‘plami (96 ta dars).
3. O‘qituvchilar uchun 108 soatlik malaka oshirish moduli.
4. O‘quvchilar uchun “Hayotiy ko‘nikmalar” portfeli.
5. Monitoring va baholash tizimi (rubrika asosida).

Eksperiment natijalari (Jadval 1):

Ko‘rsatkich	Eksperimental guruh (n=312)	Nazorat guruh(n=300)	t-kriteriy	p-darajasi
Destructiv kontentni aniqlash qobiliyati (ball)	8,42 ± 0,81	5,91± 0,94	12,47	p<0,001
Zo‘ravonlikni qabul qilmaslik darajasi (%)	89,1	64,3	–	X ² =42,8; p<0,001
Ijtimoiy xavfsizlik ko‘rsatkichi (o‘qituvchi bahosi)	4,61 ± 0,32	3,78 ± 0,41	9,84	p<0,001

Grafik tavsifi: Eksperimental guruhda “destructiv kontentni tanib olish” ko‘rsatkichi 42,5 % ga oshgan (5,91 → 8,42 ball, maksimal 10 ball).

Muhokama: Natijalar Finlyandiya va Singapur tajribasi bilan to‘liq mos keladi: integratsiyalashgan yondashuv alohida fanlarga qaraganda 2–2,5 baravar samaraliroq (Sahlberg, 2021; Tan, 2023). O‘zbekiston sharoitida modelning muvaffaqiyati o‘qituvchilar malakasini oshirish va darsliklarga kichik o‘zgartirishlar kiritishga bog‘liq.

4. Taklif etilayotgan amaliy model

Model 2026–2030 yillarga mo‘ljallangan bosqichma-bosqich joriy etish rejasi bilan birga taqdim etiladi:

- 2026 yil – 5 ta hududda pilot joriy etish
- 2027–2028 yillar – respublika miqyosida 50 % maktablar
- 2029–2030 yillar – to‘liq qamrov

5. Xulosa

Xalqaro tajribani umumta'lim fanlari mazmuniga chuqur integrasiyalashgan holda joriy etish destruktiv ta'sirlarning oldini olishning eng samarali strategiyasi ekanligi eksperimental tadqiqot orqali isbotlandi. Taklif etilgan model O'zbekiston ta'lim tizimida milliy dastur darajasida qo'llanilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sahlberg, P. (2021). Finnish Lessons 3.0: What Can the World Learn from Educational Change in Finland? Teachers College Press.
2. Ministry of Education Singapore. (2021). Character and Citizenship Education Syllabus.
3. CASEL. (2020). Advancing Social and Emotional Learning. <https://casel.org>
4. UNESCO. (2017). Preventing violent extremism through education: A guide for policy-makers.
5. Australian Government. (2022). Respectful Relationships whole-school approach.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6108-son Farmoni, 28.12.2020.
7. Рахимбердиева, З. А., & Артикова, Д. М. (2020). Шагазатова Барно Хабибуллаевна. EDITOR COORDINATOR, 468.
8. Нажмутдинова, Д. К., Рахимбердиева, З. А., & Максудова, Д. Р. (2017). Relationship of autoimmune thyroids with violations of reproductive function in women of childbearing age. Евразийский Союз Ученых, (2 (35)), 31-34.